

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

В роботі розглянуто питання економічної оцінки рекреаційних ресурсів, визначено проблеми, які створюють труднощі при здійсненні економічної оцінки, та сучасні підходи, які використовуються до оцінки рекреаційних ресурсів.

We consider the issue of economic evaluation of recreational resources, found problems that create difficulties in the implementation of economic evaluations and modern approaches used to assess recreational resources.

Ключові слова: рекреаційні ресурси, економічна оцінка, рентна концепція.

Рекреаційні ресурси належать до ресурсів, які в житті людини набувають все більшого значення. Дані ресурси сприяють організації відпочинку та оздоровлення людини, розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону, країни. Вони надзвичайно різноманітні. Так згідно з ст. 51 Земельного Кодексу до земель рекреаційного призначення належать: земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури й спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації. Крім того до даних земель можуть належати й інші землі, а саме: землі, що використовуються для здійснення туристичних походів і подорожей, відпочинку населення,

---

©Меліхова Т. А. – к.геогр.н., доцент Національного університету водного господарства і природокористування

проведення спортивних заходів, огляду мальовничих ландшафтів та історичних пам'яток, проведення спостережень за сезонними явищами у природі, для стаціонарного розміщення ігрових й розважальних центрів тощо.

З одного боку, Україна багата на рекреаційні ресурси, з іншого – існує потреба в покращенні стану даних ресурсів, в збільшенні їхніх площ, особливо у населених пунктах. Задля покращення ситуації з рекреаційними ресурсами на території України у 2012 році введено мораторій строком на 5 років на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах, а саме: земельних ділянок зелених зон і зелених насаджень; земельних ділянок об'єктів фізичної культури і спорту. Згідно ст.4 даного Закону України органи місцевого самоврядування при розробленні містобудівної документації та її затвердженні повинні не лише зберігати наявні рекреаційні ресурси, а й розширювати площу земельних ділянок рекреаційного призначення не менш як на 5 % площ [6].

Дані проблеми обумовлені тим, що й нині в Україні відсутня методика економічної оцінки рекреаційних ресурсів. Питання економічної оцінки рекреаційних ресурсів досліджували І.В. Бережна, С.А. Боголюбова, В.С. Кравців, С.П. Кузик, М.С. Нудельман, В.І. Павлов та інші [3, 4, 7-10]. Проте, при розгляді питань економічної оцінки рекреаційних ресурсів ряд авторів надає перевагу розкриттю питання економічної оцінки рекреаційного потенціалу територій. Зокрема, Бережна І.В., Боголюбова С.А. поряд з економічною оцінкою значну увагу приділяють оцінці рекреаційного потенціалу територій та можливості доцільності його використання в туристичній сфері. Крім того, науковці різних галузей знань, О.В. Аріон, М.П. Бутко, О.О. Бейдик та інші, прагнуть комплексно оцінити рекреаційні ресурси та їх потенціал, використовуючи метод рейтингових оцінок [1, 2, 5]. Доволі часто в складі комплексної оцінки відсутня економічна оцінка, а за неможливості експериментального визначення норми критичних навантажень на конкретну геосистему використовують існуючі нормативні показники [1]. В той час, коли лише економічна оцінка дозволяє реально відобразити цінність того чи іншого рекреаційного ресурсу.

Метою роботи, враховуючи сказане, є аналіз сучасних підходів до економічної оцінки природних ресурсів.

Нині питання економічної оцінки рекреаційних ресурсів залишається невирішеним. Насамперед, це пов'язано зі складністю об'єкта оцінки. Даний ресурс комплексний і поєднує в собі декілька природних ресурсів: кліматичні, лісові, земельні тощо. Крім того, економічний синергетичний ефект, який створюють в результаті взаємодії складові рекреаційного ресурсу, практично неможливо відновити при втраті даного ресурсу. Це варто враховувати при проведенні економічної оцінки рекреаційних ресурсів. Відсутність загальноприйнятого визначення рекреаційних ресурсів. На жаль, визначення рекреаційних ресурсів, наведене в Положенні про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, не охоплює різноманіття даних ресурсів, а лише рекреаційні ресурси природно-заповідних територій та суперечить визначенню «рекреаційна діяльність». Під рекреаційною діяльністю розуміють діяльність, що «спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини шляхом загальнооздоровчого і культурно-пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо» [11]. Крім того, деякі рекреаційні ресурси можуть не мати суспільної споживчої вартості, якщо їх споживання не забезпечує належної економії робочого часу та грошових коштів [12]. Крім того, наявна складність збору інформації та віддаленість результатів оздоровлення людини в часі. Результат рекреаційного використання природних ресурсів – оздоровчий ефект, що виявляється в підвищенні працездатності, зниженні захворюваності, смертності, інших соціальних показниках. Даний соціальний ефект перетворюється на економічний ефект, зокрема у виробничій та сфері послуг: досягнуте підвищення працездатності збільшує продуктивність праці, скорочується тривалість хвороб, знижуються витрати на охорону здоров'я тощо. Відповідно, дані показники потребують постійного моніторингу з залученням великої кількості працівників.

Таким чином, різноманіття елементів рекреаційного ресурсу, відсутність єдиної системи моніторингових показників, складність збору та обробки інформації створюють труднощі для проведення об'єктивної економічної оцінки рекреаційних ресурсів.

Як відомо, економічна оцінка природних ресурсів здійснюється з використанням рентної та затратної концепцій. Загальновідомо, що вартість мають лише ті ресурси, на освоєння і підтримку яких затрачена суспільна праця. Згідно з даним підходом величина вартості природних ресурсів відповідає суспільно необхідним затратам праці на збереження і відновлення їхньої споживчої вартості. Перевага витратного підходу полягає в тому, що він дозволяє оцінити будь-які природні ресурси, навіть найгірші, що мають при рентному підході нульову оцінку. Економічна оцінка при витратному підході може бути проведена за витратами на заміщення чи витратами на відновлення природних рекреаційних ресурсів, частково або повністю порушених в процесі господарської діяльності. Особливістю оцінки за витратами на відновлення є те, що вона може бути здійснена тільки за відтвореними природними ресурсами, які піддаються відновленню. Витратні методи оцінки досить умовні, оскільки в даний час дуже складно визначити величину необхідних витрат трудових і матеріальних ресурсів для відновлення порушених природних ресурсів.

Сучасні методики економічної оцінки рекреаційних ресурсів базуються переважно на рентному підході, який враховує додатковий дохід, що отримується від використання природних ресурсів кращої якості. Базуючись на єдності та нерозривності соціальних і економічних аспектів оцінки рекреаційних ресурсів, оцінка даних ресурсів може здійснюватися за формулою[14]

$$R_{pp} = \sum_{i=q}^n \left\{ \sum_{t=1}^T [(F + C)N - G_1]M - G_2 \Delta M \right\}, \quad (1)$$

де R_{pp} – грошова оцінка рекреаційного ресурсу; i – рекреаційні об'єкти (санаторії, пансіонати, турбази), згруповані за видами рекреаційної діяльності (санаторно-курортне лікування, туризм і т. д.); t , T – термін розрахунку; F – економічний ефект від оздоровлення однієї людини в результаті рекреаційного обслуговування; C – вартість однієї путівки; N – кількість змін або заїздів на рекреаційний об'єкт; G_1 – річні експлуатаційні витрати на 1 ліжко-місце в

рекреаційному об'єкті; M – загальна кількість місць на об'єктах відповідного виду рекреаційного обслуговування; G_2 – одноразові витрати на 1 ліжко-місце при спорудженні рекреаційного об'єкта; ΔM – щорічний приріст ліжко-місць на рекреаційних об'єктах.

Розглянутий підхід застосовується до рекреаційних ресурсів оздоровчого призначення, точніше санаторно-курортного лікування.

Економічна оцінка природних рекреаційно-туристичних ресурсів [4] може визначатися за такою формулою

$$P_p = \frac{[rq(1+E)^t - 1]}{E(1+E)^t}, \quad (2)$$

де r – рента за видами родовищ; q – коефіцієнт ефективності використання рекреаційного ресурсу; t – строк відновлення ресурсу до можливості господарського використання; E – норма дисконту.

Рента розраховується з врахування затрат на освоєння та використання даного рекреаційного ресурсу, враховуючи природні характеристики ресурсу.

Проте, використання тільки ренти для економічної оцінки природних рекреаційних ресурсів неправомірно, так як при цьому вартісно не оцінюються ресурси з гіршими характеристиками. Тому Солдатов С.А. вважає, що «необхідно підсумувати рентну і витратну оцінки» [13].

Крім того, В.С. Кравців, С.П. Кузик [7, 8] зазначають, що для економічної оцінки рекреаційних ресурсів необхідно:

- вибрати оціночні показники та критерії;
- встановити затрати на одиницю «продукції» рекреаційного процесу;
- визначити показники диференційованої ренти рекреаційного центру та питомої диференціальної ренти від рекреаційного оздоровлення людини.

Отже, нині економічна оцінка базується на рентній концепції, яка дозволяє врахувати надлишковий продукт, що створюється обмеженими рекреаційними ресурсами різної якості. Даний ресурс є комплексним, що обов'язково враховується при проведенні економічної оцінки. В той же час, відсутність вартісних характеристик рекреаційних ресурсів не

дозволяє в повній мірі відобразити їх цінність для розвитку. І це актуально як для окремого населеного пункту, так і регіону та країни загалом.

Бібліографія

1. Аріон О. В. **Оптимізаційний ландшафтно-екологічний аналіз природоохоронних територій (на прикладі Державного парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Качанівка»** : автореф. ... канд. геогр. наук : 11.00.11 / О. В. Аріон. – К., 1999. – 19 с.
2. Бейдик О. О. **Рекреаційні ресурси України**: навч. посібник / О. О. Бейдик. – К.: АЛЬТЕРПРЕС», 2010. – 404 с .
3. Бережна І. В. **Рекреаційний потенціал території: підходи до оцінки та використання** / І.В. Бережна // Наукові записки. Вип. 7. – Львів : Українська академія друкарства – 2004. – С. 163-166.
4. Боголюбова С. А. **Эколого-экономическая оценка рекреационных ресурсов** : учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений / С .А. Боголюбова. – М. : Издательский центр «Академия», 2009 – 256 с.
5. Бутко М. Рекреаційний потенціал регіону: методологія оцінки та стратегія використання // М. Бутко. – Регіональна економіка. 2011. – № 1. – С.42-47.
6. Закон України **Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах** від 17 березня 2011 року N 3159-VI.
7. Кравців В.С. **Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери** Наукове видання // В. С. Кравців, А. С. Гринів, М. В. Копач, С. П. Кузик – Львів: НАН України. - ІРД НАН України. – 1999. – 78 с.
8. Кузик С. П. **Географія туризму** : навчальний посібник / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
9. Нудельман М. С. **Социально-экономические проблемы рекреационного природо пользования**. – К. : Наукова думка, 1987. – 129 с. Електронний ресурс <http://buklib.net/books/22023/>.
10. Павлов В. І. **Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи** [Текст] / В. І. Павлов, А. М. Черчик. – Луцьк, 1998. – 124 с.
11. **Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України** від 22 липня 2009 р. за N 679/16695.
12. Родивилов С.О. **ОПриродно-ресурсный потенциал, как основа развития рекреационного региона** // Экономика и управление. 2012. – № 2 – 2012г. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/e_140.pdf.

13. Солдатова С. А. **Экономическая оценка рекреационных ресурсов как основа рационального природопользования** // Культура народов Причерноморья. – 2001. – № 25. – С. 164-170. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/soldatova.htm.
14. Стеценко Т. О. **Аналіз регіональної економіки**: Навч. посібник / Т. О. Стеценко. – К. : КНЕУ, 2002. – 116 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 336.2:639.2/3

Н. П. МИСЬКОВЕЦЬ

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ

У статті визначено сутність категорії «організаційно-економічний механізм», основні поняття та положення щодо його використання в рибній галузі. Автором запропоновано ряд рекомендацій, щодо впровадження дієвого організаційно – економічного механізму раціонального використання водних біоресурсів

The article explains the purpose of the category of «organizational and economic mechanism», the basic concepts and provisions for its use in the fishing industry. The author gives a number of recommendations on the implementation of effective organizational - economic mechanism of rational use of water biological resources

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, рибництво, аквакультура, рибальство, регулювання

Беззаперечним є той факт, що рибне господарство в системі національної економіки України має стратегічне значення в частині формування продовольчої безпеки держави та зміцнення її позицій у міжнародному плані. В

© Миськовець Н. П. - асистент Національного університету водного господарства